

<https://doi.org/10.5559/di.26.2.04>

JE LI ŽUPANOV IMAO PRAVO? TESTIRANJE PODRIJETLA I PERZISTENCIJE EGALITARNOGA SINDROMA

Vuk VUKOVIĆ
University of Oxford, Oxford

Aleksandar ŠTULHOFER
Filozofski fakultet, Zagreb

Ivan BURIĆ
Hrvatski studiji, Zagreb

UDK: 316.2Županov, J.
316.42(497.5)"19"

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 30. 8. 2016.

Teorija egalitarnoga sindroma (Županov, 1970) najvažnija je domaća sociološka teorija društvenog razvoja. Nasuprot Županovljevu tumačenju, prema kojem je egalitarni sindrom (ES) naslijeđe predmoderne agrarne kulture koju je socijalizam ideološki nadgradio, neki kritičari te teorije smatraju da su vrijednosti koje čine ES reakcija na troškove postsocijalističke tranzicije i rata za neovisnost. Ovaj rad empirijski testira ta dva suprotstavljena objašnjenja podrijetla ES-a te propitkuje argumente za perzistenciju toga specifičnog vrijednosnog sklopa. Rezultati multivarijatnih regresijskih analiza podataka na županijskoj razini pokazuju kako je udio poljoprivrednoga stanovništva u ukupnoj populaciji s kraja 1960-ih i početka 1970-ih – a ne društveni troškovi rata i tranzicije 1990-ih godina – značajan prediktor županijske razine ES-a na početku 2016. godine, potvrđujući tezu o njegovoj perzistenciji. Uzeti u cjelini, rezultati pokazuju kako je ES naslijeđeni vrijednosni obrazac koji i dalje djeluje na društvenu svakodnevicu u Hrvatskoj otežavajući socioekonomski razvoj.

Ključne riječi: egalitarni sindrom, perzistencija, društveni razvoj, Županov

Vuk Vuković, University of Oxford, Department of Politics and International Relations, Manor Road, Oxford, OX1 3UQ, United Kingdom.
E-mail: vuk.vukovic@pmb.ox.ac.uk

UVOD

Dvije su ključne propozicije teorije egalitarnoga sindroma Josipa Županova. Prva egalitarni sindrom (ES) postulira kao transmisiju kulturnih obrazaca svojstvenih predmodernoj, "seljačkoj kulturi" ili "seljačkim društvima" u društveni kontekst samoupravnoga socijalizma te kasnije hrvatskoga tranzicijskog društva.

Iako pojmove seljačke kulture, odnosno seljačkih društava, u svojim radovima Županov nikada nije eksplicitno definirao, možemo pretpostaviti da ih je razumijevao blisko određenjima njegove suradnice Dunje Rihtman Auguštin.¹ U članku *Samoupravljanje kao kulturno-antropološki fenomen* ona seljačku kulturu određuje ovako: "Značajke seljačke kulture su specifičan statičan mentalitet u proizvodnji, poljoprivreda kao način života uopće, a ne samo kao način proizvodnje, slaba orijentiranost na tržište i vanjski svijet, zatvorenost u malu zajednicu, prevaga 'socijalnog' nad 'radnim prostorom'" (Rihtman Auguštin, 1970, str. 22). Shodno tome, mogli bismo konstatirati da Županovljevo shvaćanje ES-a predstavlja svojevrstu sociološku konceptualizaciju fenomena bliskih "tradicijom mišljenju" – spletu sociokulturnih vrijednosti, mišljenja i ponašanja svojstvenih tradicionalnim, seljačkim zajednicama (usp. Rihtman, Auguštin, 1984). Bez obzira na to što u svojim radovima Županov nikada nije pokušao objasniti proces reprodukcije ES-a kroz razne faze povijesnog razvoja koje prethode uspostavi socijalističkog sustava, iz njegova rezoniranja proizlazi kako ES drži rezistentnim na najvažnije modernizacijske iskorake u hrvatskoj povijesti nakon formalnog ukinuća kmetstva 1848. godine. Naime, Županovljeva teorija pretpostavlja da je ES kao neformalna društvena norma uspio preživjeti nekoliko strukturalnih prijeloma koji su nakon 1848. godine obilježili društveni položaj seljaštva, ali i razvojni put hrvatskoga društva. Riječ je o diobi zadružnih posjeda i uspostavljanja zametaka kapitalističkih odnosa u drugoj polovini devetnaestoga stoljeća razvoju industrije na prijelomu devetnaestoga i dvadesetoga stoljeća, agrarnoj reformi u Kraljevini Jugoslaviji te agrarnoj reformi u socijalističkoj Jugoslaviji. Drugim riječima, Županov je podrazumijevao perzistenciju ES-a, kao relikta tradicionalne seljačke kulture, usprkos modernizacijskim naporima, koje, sukladno Rogićevu određenju, možemo smjestiti u vrijeme prve i druge modernizacije hrvatskoga društva (Rogić, 2000).

Druga ključna teorijska propozicija Županovljeve teorije postulira ES kao razvojnu kočnicu, vrijednosnu barijeru koja dugoročno, sustavno utječe na učinkovitost društvenog razvoja, tj. negativno utječe na dugoročni doseg modernizacijskih promjena. Na temelju toga možemo ustvrditi da se u osnovama

Županovljeve koncepcije nalazi ideja o negativnom sociokulturnom naslijeđu koje nailazi na plodno tlo socijalističkog ideološkog kompleksa² i od strane države reguliranoga gospodarskog sustava. Naslijeđe je razvojno disfunkcionalno, kako tijekom socijalističkog razdoblja tako i nakon njegova nestanka. Županov piše: "Radikalni je egalitarizam veoma disfunkcionalan ne samo za razvoj industrijalizma, kako sam dokazivao još prije više od 30 godina, nego je disfunkcionalan za razvoj tržišne ekonomije uopće. Radikalni egalitarizam je velika prepreka modernizaciji hrvatskog društva" (Županov, 1993, str. 6).

Županov konzistentno tretira ES kao "klaster" koji čini sedam dimenzija, odnosno faceta egalitarnih stavova i vrijednosti (perspektiva ograničenog dobra, redistributivna etika, norma egalitarne raspodjele, opsesija o privatniku, antiprofesionalizam, intelektualna uravnilovka te antiintelektualizam; v. Županov, 1970, 1977, 1983, 1995). Iako od strane brojnih hrvatskih sociologa ocijenjena najvažnijom domaćom sociološkom teorijom (Fanuko, 2005; Lalić, 2005; Sekulić i Šporer, 2005), teorija egalitarnoga sindroma sve donedavno nije bila podvrgnuta sustavnoj operacionalizaciji.

Mogući pristup tome predočen je u nedavnom istraživanju (Štulhofer i Burić, 2015), u kojem je na temelju podataka prikupljenih istraživanjem na prigodnom studentskom uzorku Županovljev teorijski model egalitarnoga sindroma operacionaliziran upotrebom konfirmacijske faktorske analize te je potvrđena njegova empirijska valjanost. Pri tome se nije pokazala utemeljenom originalna pretpostavka, prema kojoj egalitarni sindrom počiva na sedam dimenzija, nego je testiranje sustavno pokazivalo kako ES najbolje opisuju latentni konstrukt višeg reda koji saturira pet latentnih dimenzija prvoga reda (*ograničeno dobro, redistributivna etika, egalitarna raspodjela, opsesija o privatniku i intelektualni egalitarizam*).

Uspješna operacionalizacija ES-a omogućila je daljnju verifikaciju Županovljeve teorije, i to u onom dijelu u kojem se postulira negativna povezanost između prihvaćanja ES-a i društvenog razvoja. Kako bi se pobliže istražio taj odnos, iskorišteni su podaci iz terenskog istraživanja provedenog na početku 2016. godine na nacionalnom uzorku opće populacije starije od 15 godina. Polazeći od postavke o kulturnoj inerciji ES-a, to jest njegovoj prisutnosti i u postsocijalističkom razdoblju (Županov, 1993, 1995), testirane su sljedeće dvije hipoteze: ona o kulturnoj inerciji ES-a te hipoteza o negativnim posljedicama kulturne inercije ES-a (Burić i Štulhofer, 2016). Rezultati provedenih analiza u velikoj su mjeri potvrdili teorijska očekivanja. To se prije svega odnosi na činjenicu da su se strukturalna i socioekonomska obilježja (veličina prebivališta, obrazovanje i profesionalna socijalizacija) pokazala značajnim pre-

diktorima prihvaćanja ES-a te da su utvrđene negativne razine povezanosti između prihvaćanja vrijednosti ES-a i razina županijske razvijenosti, konkurentnosti i rane poduzetničke aktivnosti. Drukčije rečeno, veće prihvaćanje ES-a utvrđeno je u županijama obilježenim nižim vrijednostima indeksa razvijenosti, indeksa konkurentnosti te TEA indeksa.³

Iako eksplicitno ne upućuju na kauzalni odnos, navedene spoznaje idu u smjeru moguće afirmacije hipoteze o društveno-ekonomskoj disfunkcionalnosti egalitarnoga sindroma. Slično tome, činjenica da se prihvaćanje vrijednosti i kulturnih obrazaca svojstvenih ES-u pokazalo podjednako prisutno u različitim generacijama, odnosno da su razlike u prihvaćanju ES-a bile primarno vezane uz transgeneracijske efekte obrazovanja, socijalizaciju u manjim i tradicionalnijim zajednicama te profesionalnu socijalizaciju, upućivala je na veću vjerojatnost verifikacije nego odbacivanja hipoteze o kulturnoj inerciji. Činjenica je, međutim, da navedeno testiranje hipoteze o kulturnoj inerciji ne odbacuje mogućnost alternativne interpretacije, na što je upozoreno u pojedinim kritički intoniranim reakcijama. Prema alternativnom tumačenju, genezu ES-a ne treba tražiti u predmodernoj agrarnoj kulturi nego u društvenim troškovima postsocijalističke tranzicije i rata. Za razliku od Županovljeve konceptualizacije, kritički intonirane reakcije⁴ na provedena istraživanja prihvaćanje vrijednosti ES-a primarno smatraju reakcijom građana na tranzicijske troškove i devijacije tijekom 1990-ih godina, koje su posebice pogodile one socijalne kategorije koje su u ranije spomenutim istraživanjima (Štulhofer i Burić, 2015; Burić i Štulhofer, 2016) bile obilježene najsnažnijim prihvaćanjem ES-a: žitelje manjih mjesta, manje obrazovano stanovništvo te NKV radnike. Priznajući relevantnom mogućnost ovakve interpretacije, prema kojoj je ES prije posljedica nego jedan od mogućih uzroka razvojnih poteškoća, u ovom se radu detaljnije propitkuje podrijetlo ES-a te empirijska argumentacija teze o njegovoj perzistenciji. Taj je korak ključan za verifikaciju Županovljeve teorije.

Ciljevi i analitička logika rada

Inspiriran Putnamovom kvantitativnom analizom podrijetla društvenoga kapitala u Italiji (Putnam, 2003[1993]), ovaj rad nastoji odgovoriti na sljedeća dva pitanja:

- (1) Kakvo je podrijetlo ES-a? Preciznije rečeno, je li ES – kao što je Županov smatrao – kulturno naslijeđe vrijednosnih obrazaca svojstvenih predmodernim seljačkim zajednicama, koje je socijalizam ideološki osnažio i naglasio (Županov, 1970), ili je riječ o društvenoj reakciji na troškove postsocijalističke tranzicije i rata za neovisnost, 1991.–1995.

- (2) Može li se empirijski argumentirati teza o perzistenciji ES-a? Drugim riječima, je li *generativni mehanizam* ES-a, koji Županov vezuje uz seljačku kulturu, i dalje na djelu?

Kako bi se dobio odgovor na prvo postavljeno pitanje, u radu se rabi hijerarhijska regresijska analiza povijesnih podataka, pri čemu je ES, odnosno njegove prosječne vrijednosti na razini 21 hrvatske županije, kriterij ili zavisna varijabla. Logika je analize sljedeća: ako se u prvom koraku u regresijsku jednadžbu uključe relevantni indikatori iz socijalističkog vremena (primjerice, iz 1970. godine), a u drugom im se koraku pridodaju indikatori tranzicijskih i ratnih troškova (1990. godine), usporedba prediktivnosti nezavisnih varijabli u prvom će koraku u odnosu na drugi pružiti odgovor na pitanje odražavaju li županijske razine ES-a primarno raniju (socijalizam) ili kasniju prošlost (tranzicija). Na taj bi način rad trebao upozoriti na podrijetlo ES-a.

Pitanje o perzistenciji usko je vezano uz prethodno, jer podrazumijeva testiranje (kontinuiranog) djelovanja mehanizma koji generira ES. Prema Županovljevu mišljenju, već je rečeno, to je tradicija seljačke kulture, a prema alternativnom tumačenju reakcija na društveno (i moralno) problematičnu tranziciju. U tom smislu rezultati ranije opisane hijerarhijske regresije odredit će koji od ta dva mehanizma valja dalje analizirati. U oba slučaja daljnja je procedura identična. Indikatori relevantnoga generativnog mehanizma uvršteni su u multivarijatnu regresijsku analizu (i ovdje su županijske razine ES kriterij), pri čemu se kontrolira sadašnja demografska i gospodarska obilježja županija. Statistički značajna prediktivnost indikatora generativnoga mehanizma u opisanoj regresijskoj jednadžbi potvrdila bi njegovo (kontinuirano) djelovanje i time argumentirala tezu o perzistenciji ES-a.

METODA

Podaci

Županijska razina ES-a prosječna je vrijednost na SEMA-27 – instrumentu koji mjeri stupanj prihvaćanja specifičnoga sklopa vrijednosti (Štulhofer i Burić, 2015; Burić i Štulhofer, 2016) – sudionika iz svake pojedine županije uključenih u nacionalno istraživanje javnoga mišljenja provedeno na početku 2016. godine. Istraživanje je provedeno na troetapno stratificiranom uzorku od 1000 osoba u dobi između 15 i 88 godina. Stratifikacija je obavljena prema regionalnom kriteriju tako da je definirano šest tradicionalnih regija, koje su određene kao skup županija, te prema kriteriju veličine naselja. Pri izboru naselja, to jest primarnih jedinica uzorkovanja, unutar svakoga stratuma primijenjena je metoda vjerojatnosti proporcio-

nalne veličini (broj stanovnika u dobi od 15 i više godina). Unutar odabranih naselja izbor kućanstava temeljio se na slučajnom izboru adresa kao polaznih točaka (*random starting points* metoda) te standardiziranom procedurom izbora kućanstava u odnosu na polaznu točku (*random walk* metoda). Izbor sudionika unutar kućanstva zasnivao se na unaprijed definiranim kvotama po spolu i dobi za svaku početnu točku. Sociodemografska obilježja uzorka detaljno su opisana u ranijem radu (Burić i Štulhofer, 2016).

Prikupljeni anketni podaci o županijskoj razini ES-a testirani su u okviru tri razdoblja. Pitanje podrijetla zahtijevalo je pristup podacima s kraja 1960-ih, odnosno početka 1970-ih godina (kako bi se testirala prva hipoteza o naslijeđu agrarne kulture) te usporedbu podataka s kraja 1980-ih godina s razdobljem nakon završetka Domovinskog rata (kako bi se testirala druga hipoteza o učinku rata i tranzicije). Za testiranje perzistencije ES-a uzeti su podaci iz zadnjega popisa stanovništva 2011. godine. Izvori podataka za razdoblje Jugoslavije Statistički su godišnjaci Republičkog zavoda za statistiku SR Hrvatske (1971, 1981, 1988, 1989), Saveznog zavoda za statistiku SFRJ (1988) te godišnji izvještaj SSIZ-a za zapošljavanje Hrvatske (1989), dok su izvori podataka za razdoblje 1990-ih i 2000-ih Državni zavod za statistiku (2011), Porezna uprava (1999) i Hrvatski zavod za zapošljavanje (1998, 2012).

Iz arhivskih izvještaja te popisa stanovnika (DZS, 2016) preuzeti su podaci iz sljedećih godina: 1969., 1970., 1986., 1988., 1997. te 2011. Svi podaci iz razdoblja Jugoslavije prikupljeni su na razini općina SR Hrvatske te su potom agregirani na razinu županija, slijedeći njihove današnje granice definirane 2006. godine Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj (NN 86/06).

Postupak usklađivanja zahtijevao je pažljivo razmatranje granica starih općina SR Hrvatske i njihovo razvrstavanje unutar županijskih granica određenih 1997. godine (usp. prvi Zakon o područjima županija, gradova i općina; NN 10/97). Velik broj gradova i općina iz SR Hrvatske potpuno je integriran u pripadajuću županiju, no nekoliko je većih općina – koje su nakon osamostaljenja podijeljene u nekoliko novih, manjih općina koje su onda pripojene drugim županijama (primjerice, Zadarskoj i Ličko-senjskoj županiji) – bilo nemoguće posve točno razvrstati. Uspoređujući odnos između zbroja stanovnika po općinama iz SR Hrvatske, agregiranoga prema županijama iz 1997. godine, sa službenim brojem stanovnika iz 1971. godine prepoznata su zamjetna odstupanja u četiri županije (Krapinsko-zagorska, Koprivničko-križevačka, Virovitičko-podravska i Splitsko-dalmatinska) te razmjerno mala odstupanja u još četiri županije (Grad Zagreb, Zagrebačka, Ličko-senjska, Istarska). U slučaju tih županija, neke su "granične" općine raspodijeljene između županija umjesto da

su pripale samo jednoj županiji. Shodno tome napravljena je prilagodba podataka vezanih uz navedenih osam županija, pri čemu je svakom promatranom podatku iz tih županija pridodan težinski prosjek relativnog odstupanja u odnosu na službeni popis iz 1971. godine. Na taj su način podaci ujednačeni, čime je omogućena potpuna usporedivost županijskih podataka u svim promatranim razdobljima.

Za testiranje hipoteze o naslijeđu agrarne kulture (Županov, 1970) uzete su dvije nezavisne varijable. Prva, *udio poljoprivrednoga stanovništva u ukupnom stanovništvu županije 1970. godine*, udio je zaposlenih u poljoprivredi i šumarstvu u ukupnom broju stanovnika, koji su, prema popisu iz 1971. godine, živjeli na teritoriju koji predstavlja današnju županiju. Drugi indikator, *udio visokoobrazovanih stanovnika u ukupnom stanovništvu županije 1969. godine*, odnosi se na istovrsni omjer u slučaju visokoobrazovanih građana (VŠS ili više).⁵

Za testiranje hipoteze o učinku rata i tranzicije glavni je izazov bio kvantificirati učinak rata. Za aproksimaciju izloženosti županije Domovinskom ratu uzeta je varijabla *Broj invalida Domovinskog rata na 1000 stanovnika*, preuzeta iz Glaurdić i Vuković (2016). Spomenuta varijabla prvi je put obrađena u DZS-ovu Popisu stanovništva 2001. godine. Riječ je o popisu osoba, sastavljenom na općinskoj razini, čiji je invaliditet uzrokovan ratom. Popis obuhvaća i civilne i vojne žrtve rata. Premda nije riječ o potpunoj aproksimaciji opsega ratnoga stradanja (za to bi, primjerice, bili potrebni i podaci o srušenim stambenim i gospodarskim objektima), indikator jasno prati liniju fronte te vrlo dobro definira područja najviše pogođena ratom. Primjerice, u Zagrebu je broj invalida rata na 1000 stanovnika 8,8, u Splitu 11,7, u Osijeku 21, a u Istri 1,1. Očekivano, najveći broj invalida rata na 1000 stanovnika zabilježen je u Vukovaru (65).

Tranzicijske troškove u užem smislu reprezentiraju dvije ekonomske varijable: (1) razlika ukupnih dohodaka svih zaposlenih 1997. godine u odnosu na dohotke radnika u društvenom sektoru 1986. godine (*Razlika u ukupnim dohocima 1997.–1986.*) te (2) razlika u broju nezaposlenih po glavi stanovnika 1997. u odnosu na 1988. godinu (*Razlika u udjelu nezaposlenih 1997.–1988.*). Kada je riječ o prvom indikatoru, valja imati na umu kako se podaci iz 1986. godine odnose na zaposlene u društvenom sektoru. Ukupni dohoci ujednačeni su tako da su u obje vremenske točke deflacionirani i konvertirani u protuvrijednost njemačkih maraka (DEM) za danu godinu (1 DEM = 227,29 dinara za 1986. godinu, odnosno 1 DEM = 3,87 kuna za 1997. godinu) prema povijesnim podacima Narodne banke Jugoslavije i Hrvatske narodne banke. U slučaju nezaposlenosti, u obje je godine riječ o prosječnom i desezoniranom mjesečnom broju nezaposlenih na županijskoj razini.

Konačno, za testiranje hipoteze o perzistenciji uzeti su *dohoci po stanovniku 2011. godine, prosječna starost stanovništva 2011.* te rezidualne vrijednosti udjela poljoprivrednoga i visokoobrazovanoga stanovništva u ukupnom stanovništvu županije 2011. godine. Rezidualne vrijednosti dobivene su regresijskom analizom, u kojoj je udio poljoprivrednoga stanovništva 2011. godine bio kriterij, a udio poljoprivrednoga stanovništva 1970. godine prediktor. Reziduali su, dakle, vrijednosti indikatora koje nisu objašnjene njegovim ranijim razinama. Razlog za njihovu uporabu objašnjen je u sljedećem odjeljku.

Korelacijska matrica za sve varijable prikazana je u Prilogu. Podaci predstavljeni u tablici ne upućuju na potencijalnu multikolinearnost, što je kasnije i potvrđeno, za svaku jednadžbu, analizom faktora inflacije varijance.

Statistička strategija

U testiranju hipoteza primijenjena je multivarijatna regresijska analiza, vodeći računa o ograničenjima uzorka, ali i samih podataka (v. dio o metodološkim ograničenjima).

H1 Za testiranje podrijetla ES-a uzet je hijerarhijski model, što ga opisuju sljedeće regresijske jednadžbe:

$$(1) ES_{t=2016} = \gamma_0 + \gamma_1 \text{ Poljoprivredno stanovništvo per capita } t=1970 + \gamma_2 \text{ Visokoobrazovano stanovništvo per capita } t=1969 + \varepsilon_t$$

$$(2) ES_{t=2016} = \delta_0 + \delta_1 \text{ Invalidi Domovinskog rata na 1000 stanovnika } t=2001 + \delta_2 \text{ Razlika ukupnih dohodaka } t=1997-1986 + \delta_3 \text{ Razlika u udjelu nezaposlenih } t=1997-1988 + \delta_4 \text{ Poljoprivredno stanovništvo per capita } t=1970 + \delta_5 \text{ Visokoobrazovano stanovništvo per capita } t=1970 + \varepsilon_t$$

Prva jednadžba mjeri utjecaj naslijeđa agrarne kulture na ES (kroz udio poljoprivrednoga stanovništva i visokoobrazovanih osoba), dok se u drugom koraku mjeri utjecaj ratnih i tranzicijskih troškova uz kontrolu utjecaja agrikulturnoga naslijeđa (varijable iz prvoga koraka). Drugim riječima, hipoteza o naslijeđu (Županov, 1970) potvrđena je u slučaju da se jedan ili oba indikatora agrarnoga naslijeđa pokažu značajnim prediktorima županijske razine ES-a u oba koraka regresijske analize. Hipoteza o ES-u kao reakciji na troškove rata i tranzicije potvrđena je ako se u drugom koraku hijerarhijske regresijske analize značajnim prediktorima županijske razine ES-a pokažu isključivo indikatora tranzicijskih/ratnih troškova (odnosno, barem jedan od njih).

H2 Pitanje perzistencije ES-a ispitano je trećom jednadžbom, u kojoj se kao glavne nezavisne varijable rabe rezidualne, odnosno ranijim razinama fenomena neobjašnjene, vrijednosti učinaka poljoprivrede i visokog obrazovanja na županijsku razinu ES-a iz 2016. godine.

$$(3) \quad ES_{t=2016} = \lambda_0 + \lambda_1 \text{ Reziduali poljoprivrednoga stanovništva per capita } t=2011-1970 + \lambda_2 \text{ Reziduali visokoobrazovanog stanovništva per capita } t=2011-1970 + \lambda_3 \text{ Dohoci per capita } t=2011 + \lambda_4 \text{ Prosječna starost stanovništva } t=2011 + \varepsilon_t$$

Odgovor na pitanje o perzistenciji ES-a empirijski počiva na demonstraciji da je mehanizam koji stoji u podlozi ES-a (pitanje podrijetla) i dalje djelotvoran. Kako bi se izbjegao problem pristranosti učinaka ranijeg razdoblja – odnosno razlučio moguće ranije (povijesne) efekte od sadašnjih – udjeli poljoprivrednoga i visokoobrazovanoga stanovništva u ukupnom stanovništvu županija u regresijsku su jednadžbu uvršteni kao reziduali. Na taj se način testiranje utjecaja udjela poljoprivrednoga stanovništva u ukupnom stanovništvu županije na županijsku razinu ES-a "očistilo" od utjecaja prisutnosti poljoprivrede 1970. godine. Isto vrijedi i u slučaju visokoobrazovanoga stanovništva. Reziduali, odnosno vrijednosti indikatora udjela poljoprivrednoga i visokoobrazovanoga stanovništva iz 2011. godine, koje nisu protumačene vrijednostima iz 1969./1970. godine, omogućuju testiranje *trenutačnog* utjecaja dvaju indikatora na ES.

Rezidualne vrijednosti dobivene su sljedećim binarnim regresijskim jednadžbama te su potom uvrštene u prethodno prikazanu jednadžbu (3):

$$(3a) \quad \text{Poljoprivredno stanovništvo per capita } t=2011 = \rho_0 + \rho_1 \text{ Poljoprivredno stanovništvo per capita } t=1970 + \eta_t$$

$$(3b) \quad \text{Visokoobrazovano stanovništvo per capita } t=2011 = \varpi_0 + \varpi_1 \text{ Visokoobrazovano stanovništvo per capita } t=1969 + \mu_t$$

Parametri η_t i μ_t označuju rezidualne vrijednosti poljoprivrede i obrazovanja (učinak poljoprivrede i obrazovanja "očišćen" od utjecaja ranijega mjerenja).

Kao mjere robusnosti regresijskih modela uzeti su standardni koeficijent determinacije (R^2) te F -test, dok je za međusobnu usporedbu modela upotrijebljen korigirani AIC (*Corrected Akaike's Information Criterion*; AICc). Standardni AIC (Akaike, 1974) mjeri komparativnu kvalitetu statističkih modela (pristajanje prikupljenim podacima) koji se rabe za isti skup podataka. Drugim riječima, AIC je kriterij za odabir modela koji bolje pristaje prikupljenim podacima od drugih (usporedivih) modela. Korigiranu verziju istog indikatora (AICc), Hurvich i Tsai (1989) definirali su kao metodu selekcije modela u slučajevima kada je uzorak malen ili kada je broj prediktora velik u odnosu na veličinu uzorka. Obje verzije AIC kriterija temelje se na koncepciji minimiziranja gubitka informacija s obzirom na varijable uključene u statistički model, kažnjavajući modele s previše parametara. Manja vrijednost AICc-a signalizira manji gubitak informacija, odnosno bolji model.

REZULTATI

Pitanje podrijetla ES-a

Tablica 1 prikazuje rezultate testiranja hipoteza vezanih uz pitanje podrijetla ES-a. Prikazani su rezultati hijerarhijske regresijske analize u dva koraka, od kojih prvi testira efekt naslijeđa agrarne kulture, a drugi učinak ratnih i tranzicijskih troškova. U oba slučaja prezentiran je procijenjeni b-koeficijent uz pripadajuću standardnu pogrešku otpornu na heteroskedastičnost te standardizirani beta-koeficijent koji upućuje na relativnu snagu efekta svakoga pojedinačnog prediktora na zavisnu varijablu.

Rezultati u prvom koraku pokazuju da naslijeđe agrarnoga društva ima pozitivan i statistički značajan utjecaj na ES. Rast udjela poljoprivrednoga stanovništva 1970. godine za vrijednost jedne standardne devijacije (*SD*) povećava vrijednost na skali ES-a za 0,12 bodova – što predstavlja značajan efekt s obzirom na distribuciju ES-a (prosječna vrijednost = 3,92; *SD* = 0,31). Indikator tumači 16% varijance županijskog ES-a. Drugi indikator, udio visoko obrazovanih u 1969. godini, nije se pokazao značajnim prediktorom.⁶

● TABLICA 1
Multivarijatno
testiranje podrijetla
egalitarnoga sindroma

	1. korak: naslijeđe seljačke kulture			2. korak: troškovi tranzicije i rata		
	b	S.E.*	β	b	S.E.*	β
Poljoprivredno stanovništvo <i>per capita</i> , 1970.	11,31**	4,48	0,40	9,62**	4,26	0,34
Visokoobrazovano stanovništvo <i>per capita</i> , 1969.	0,73	4,62	0,02	-4,33	8,31	-0,13
Razlika u udjelu nezaposlenih od 1997. do 1988.				8,46	6,29	0,35
Razlika u ukupnim dohocima od 1997. do 1986.				-0,00	0,00	-0,22
Ratni invalidi na 1000 stanovnika				0,01	0,01	0,16
<i>N</i>	21			21		
<i>R</i> ²	0,16			0,32		
<i>F</i> (<i>p</i> <)	3,41 (0,06)			2,10 (0,12)		
AICc	14,08			13,56		

* S.E. = standardne pogreške otporne na heteroskedastičnost; **p < 0,05; ***p < 0,001

U drugom koraku testiran je učinak tranzicije i rata na ES uz kontrolu varijabli naslijeđa iz prvoga koraka. Kao i u prethodnom koraku, i ovdje se udio poljoprivrednoga stanovništva 1970. godine pokazao jedinim značajnim prediktorom – doduše, uz nešto slabiji učinak. Premda ni jedan od indikatora tranzicijskih i ratnih troškova nije dosegnoo statističku značajnost, standardizirani beta-koeficijent razlike u broju nezaposlenih gotovo je identičan onomu udjelu poljoprivrednoga stanovništva, što se odražava i u relativnom porastu proporcije protumačene varijance zavisne varijable ($\Delta R^2 = 0,16$). U evaluaciji nalaza primarno su korištene vrijednosti AICc kriterija (a

ne razina statističke značajnosti). Kao što prikazuje Tablica 2, vrijednosti u oba koraka gotovo su identične. S obzirom na to da je razlika u AICc vrijednostima dvaju modela manja od 2 (što znači da podjednako dobro pristaju podacima), indikatori ratnih i tranzicijskih troškova bitno ne unaprjeđuju predikciju ES-a u odnosu na povijesne indikatore.

Pitanje perzistencije ES-a

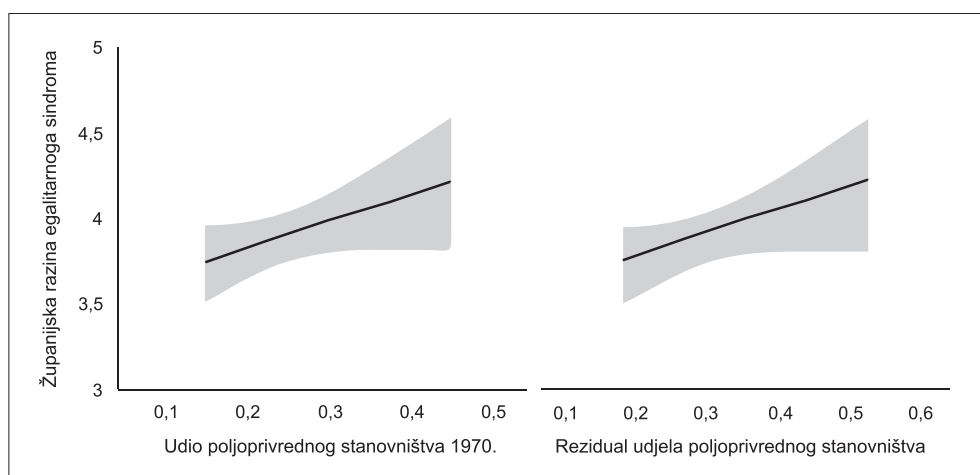
🔑 **TABLICA 2**
Multivarijatno
testiranje perzistencije
egalitarnoga sindroma

📊 **SLIKA 1**
Grafički prikaz odnosa
između županijskog
udjela poljoprivred-
noga stanovništva i
razine egalitarnoga
sindroma (ES)

Rezultati regresijske analize prikazane u Tablici 2 podupiru tezu o perzistenciji ES-a, jer su reziduali udjela poljoprivrednoga stanovništva statistički značajan prediktor županijske razine ES-a. Udio poljoprivrednika u županijskom stanovništvu – pošto je odstranjen povijesni utjecaj – tumači četvrtinu varijance ES-a. Nastavak djelovanja poljoprivredne kulture na ES razvidan je u grafičkim prikazima utjecaja udjela iz 1970. te reziduala poljoprivrednoga stanovništva na razinu ES-a 2016. godine. Na Slici 1, koja prikazuje linearne procjene učinka uz 95% intervala pouzdanosti, valja uočiti gotovo identične nagibe regresijskih pravaca.

	b	S.E.*	β
Reziduali poljoprivrednoga stanovništva <i>per capita</i>	16,81***	5,09	0,50
Reziduali visokoobrazovanoga stanovništva <i>per capita</i>	-1,08	1,87	-0,15
Dohoci <i>per capita</i> , 2011.	0,00	0,00	0,16
Prosječna starost stanovništva	0,08	0,05	0,35
N	21		
R ²	0,27		
F (p <)	2,99 (0,05)		
AICc	11,40		

* S.E. = standardne pogreške otporne na heteroskedastičnost; **p < 0,05; ***p < 0,001

DISKUSIJA

Ovaj rad nastoji odgovoriti na dva temeljna pitanja vezana uz najcjelovitiju i najutjecajnije domaću sociološku teoriju. Prvo je ono o podrijetlu ES-a. Županov je smatrao kako je ES naslijeđe predmoderne agrikulturne zajednice, koje je socijalizam kasnije osnažio (Županov, 1970). S druge strane, neki su kritičari Županovljeve teorije (usp. Dolenc, 2014) osporili tezu o kulturnom naslijeđu, predloživši kako ES, ako postoji, treba smatrati posljedicom, odnosno racionalnom reakcijom, na društvene troškove rata i tranzicije. Opisana kontroverzija izravno je potaknula ovaj rad. Drugo pitanje, možda još i važnije iz pragmatične perspektive, bilo je vezano uz perzistenciju ES-a. Konkretno, može li se empirijski pokazati kako je generativni mehanizam ES-a, koji Županov nalazi u poljoprivrednom načinu života, i danas aktivan.

Koristeći se podacima na županijskoj razini, prikupljenim u različitim vremenskim točkama u rasponu duljem od četrdeset godina, provedene su analize ponudile odgovor na oba pitanja. Rezultati hijerarhijske regresije nedvosmisleno podupiru prihvaćanje Županovljeva tumačenja podrijetla ES-a. Premda je otvoreno pitanje koliko daleko u prošlost seže taj utjecaj, empirijski je demonstrirana veza između relativne veličine poljoprivrednoga stanovništva prije gotovo pola stoljeća i današnje razine ES-a. Čini se kako su i društveni troškovi tranzicije 1990-ih godina, ponajprije rast nezaposlenosti, pridonijeli današnjoj razini ES-a – no u značajno manjoj mjeri od naslijeđa seljačke kulture. Drugim riječima, premda pretvorba i privatizacija nisu stvorile ES, njihove su posljedice ostavile traga na njegovoj dinamici – baš kao što je to Županov pretpostavio u kasnijim radovima (Županov, 1993, 1995).

Pitanje perzistencije kulturnih obrazaca, odnosno kulturne inercije, odnosi se na dugotrajan utjecaj specifičnih vrijednosti, neformalnih normi i navika na društvenu stvarnost (Quezada, Shaw i Zárate, 2012). Potencijalni problem s naslijeđenim vrijednostima primarno je otpornost na promjene. U svijetu u kojem se tempo tehnoloških, kulturnih i poslovnih promjena ubrzava, neke od (perzistirajućih) vrijednosti koje su ranije bile društveno korisne mogu postati suboptimalne, pa čak i kontraproduktivne. Usredotočena na utvrđivanje današnje djelotvornosti generativnoga mehanizma ES-a, odnosno društvenih uvjeta i procesa koji su oblikovali taj specifični sklop vrijednosti, provedena je analiza jasno pokazala njihovo perzistiranje, pri čemu valja upozoriti kako se intenzitet djelovanja temeljnoga mehanizma, prema dostupnim podacima, nije bitno promijenio u zadnja četiri desetljeća (usp. sliku 1). S obzirom na dokumentiranu negativnu povezanost ES-a sa županijskom razvijenosti, konkurentnosti i otvorenosti te

sa županijskim BDP-om i ranom poduzetničkom aktivnosti (Burić i Štulhofer, 2016), održavanje toga specifičnog vrijednosnog obrasca čini se zaprekom daljnjem društvenom i gospodarskom razvoju.

Prije rasprave o ograničenjima studije treba obrazložiti sve alternativne modele uzete u procjenama regresijskih koeficijenata s obzirom na njihovu metodološku i teorijsku opravdanost. Kriterij odabira pojedinih modela bio je AICc. Najprije su testirani modeli s teritorijalnim ponderiranjem i bez njega, objašnjeni u dijelu o metodologiji rada. Modeli u kojima su ponderirana odstupanja zbroja stanovnika po općinama u odnosu na službene popise stanovništva pokazali su se značajno boljima od alternativnih modela.

Nadalje, sve regresijske analize provedene su sa Zagrebom i bez njega, kao potencijalnim *outlietrom* (izvanredno malen udio poljoprivrednika i neproporcionalno velik udio visokoobrazovanih). S obzirom na usporedive rezultate dobivene u obje analize, odnosno identične nalaze o statistički (ne)značajnim nezavisnim varijablama, Zagreb je zadržan u uzorku.

U prvom koraku hijerarhijske regresijske analize uključivane su i neke druge kontrolne varijable koje su potencijalno mogle objasniti učinak agrarnoga naslijeđa. Jedna od njih bila je indikator županija koje su od 15. do 20. stoljeća bile institucionalno odvojene od ostatka Hrvatske (dijelovi Dalmacije, Like i Istre, koji su nakon pada Venecije prešli pod francusku vlast, da bi naposljetku dospjele pod kontrolu Austrije sve do 1918. godine). Iako su hrvatske pokrajine kroz duže povijesno razdoblje bile podjednako nerazvijene, ideja je bila testirati učinak različitih institucionalnih sustava (Francuzi su, primjerice, tijekom svoje kratkotrajne vladavine od 1805. do 1813. proveli niz reformi koje su ukinule srednjovjekovne povlastice te pokrenuli izgradnju škola te cesta; usp. Šišić, 1913). Protivno očekivanju, varijabla nazvana Ilirske pokrajine nije se pokazala značajnom za predviđanje ES-a te je izostavljena iz konačnih analiza.

U regresijskoj analizi perzistencije ES-a testirane su tri aproksimacije učinka poljoprivrede i obrazovanja. Osim ranije opisane upotrebe rezidualnih vrijednosti, uzete su i varijable broja poljoprivrednoga i visokoobrazovanoga stanovništva *per capita* iz 2011. te razlika u *per capita* odnosima tih varijabli (2011.–1970.). Podupirući ranije objašnjenu konceptualnu logiku uporabe reziduala, AICc je potvrdio superiornost modela s rezidualnim vrijednostima.

Konačno, u svim regresijskim analizama testirana je moguća multikolinearnost, koristeći se faktorima inflacije varijance (VIF). Povišene vrijednosti VIF-a (7,75) ustanovljene su samo u slučaju BDP-a po glavi stanovnika županije, i to u testiranju hipoteze o perzistenciji ES-a. Premda je navedena vrijednost

VIF-a bila ispod kritičnih 10, zbog malog uzorka ta je varijabla izostavljena (isto je sugerirala i usporedba vrijednosti AICc za model s indikatorom i bez njega).

Metodološka ograničenja

Nekoliko ograničenja prikazanih analiza zahtijeva kratku diskusiju. Kao što je već upozoreno (v. Burić i Štulhofer, 2016), županijski poduzorci – a time i prosječne vrijednosti ES-a – nisu reprezentativni jer je strategija uzorkovanja bila isključivo usmjerena na postizanje nacionalne reprezentativnosti. Tek će buduća mjerenja županijske razine ES-a omogućiti odgovor na pitanje o mogućoj pristranosti našeg uzorka. Sljedeće ograničenje vezano je uz usporedbu osobnih dohodaka 1986. i 1997. godine. Direktna usporedba otežana je prije svega različitim metodološkim definicijama osobnih dohodaka iz navedenih godina. Dohoci iz 1986. obuhvaćaju čisti mjesečni osobni dohodak po zaposlenom radniku u društvenom sektoru, dok dohoci iz 1997. godine obuhvaćaju osobni dohodak po zaposlenom radniku u svim sektorima. Društveni sektor 1986. godine obuhvaćao je sve radnike, osim obrtnika, dok podaci iz 1997. također izuzimaju obrtnike. Unatoč tome, postoje odstupanja u nekoliko županija. Zbog možebitnih metodoloških razlika u prikupljanju podataka i definiranju pojma osobnoga dohotka u dva promatrana razdoblja, valjanost komparativnog indikatora visine dohodaka, koja je u radu uzeta kao jedna od dvije mjere društvenih troškova tranzicije, mogla bi biti manja od ostalih povijesnih indikatora.

Naposljetku, činjenica je kako je broj opažanja u analiza izrazito malen ($N = 21$). Premda je riječ o kompletnom obuhvatu (populacija županija), a ne uzorku, nepovoljan odnos između broja nezavisnih varijabli i broja opažanja predstavlja ograničenje za robusnost statističkih izračuna. Mali uzorak kreira i potencijalni problem pristranosti izostavljene varijable (tzv. *omitted variable bias*), to jest rast rizika postojanja intervenirajućih varijabli koje nisu obuhvaćene modelom, jer veličina uzorka određuje maksimalan broj varijabli u modelu. Upravo je zbog toga uzet korigirani AIC kriterij za evaluaciju regresijskih modela.

ZAKLJUČAK

Nakon što su raniji radovi uspješno operacionalizirali Županovljevu teoriju egalitarnoga sindroma (Štulhofer i Burić, 2015) te zatim empirijski argumentirali tezu kako je ES negativno povezan sa socioekonomskim razvojem (Burić i Štulhofer, 2016), ovaj rad bavi se pitanjima podrijetla i perzistencije ES-a. Kada je o prvom pitanju riječ, rezultati jasno govore u prilog Županovljevu tumačenju, prema kojem je egalitarni sindrom (ES) naslijeđe agrarne kulture. Premda se čini kako su i troškovi

postsocijalističke tranzicije utjecali na današnju razinu ES-a, nalaz prema kojem udio poljoprivrednoga stanovništva 1970. godine objašnjava šestinu županijske razine ES-a na početku 2016. godine potvrđuje valjanost originalne teorijske elaboracije. Odgovarajući na pitanje o perzistenciji, analiza je pokazala kako je društveni mehanizam u pozadini ES-a (agrarna kultura u širem smislu) i dalje djelotvoran. Županov je, empirijski gledano, imao pravo: egalitarni sindrom, koji smo dobrim dijelom naslijedili, i dalje utječe na društvenu stvarnost zemlje.

BILJEŠKE

¹ Raspravljajući o ishodištu egalitarnoga sindroma, Županov u svojim radovima često spominje sintagme "seljačko društvo" i "seljačka kultura". Valja spomenuti kako je suradnja između Županova i Rihtman Augustin bila posebice intenzivna između 1963. i 1968. godine.

² Županov je vrijednosti radikalnog egalitarizma koje čine temelj koncepcije egalitarnog sindroma držao i mehanizmom velikoga konsenzusa između partijskih elita i radničkih slojeva u jugoslavenskom socijalističkom društvu. Logika tog "sporazuma" bila je sljedeća: političke elite u bivšem sustavu zapravo su ideološki modernizirale tradicionalne vrijednosne obrasce dominantne u seljačkim zajednicama, umatajući ih u celofan socijalističke ideologije. Prihvaćanje novih ideoloških vrijednosti među radničkom klasom u biti je predstavljalo povratak vrijednostima koje su im već bile itekako poznate. Prihvaćanje vrijednosti socijalizma legitimiralo je politički poredak i partijsku elitu, koja je, zauzvrat, radnicima osiguravala sigurnost egzistencije (usp. Županov, 1995).

³ TEA indeks mjeri aktivnost poduzetnika početnika (pokrenuli su posao unutar protekla tri mjeseca) te novih poduzetnika (isplaćuju plaće više od tri, ali manje od 42 mjeseca). Indeks se računa na temelju podataka GEM istraživanja (Global Entrepreneurship Monitor), u kojem od 2002. godine sudjeluje i Hrvatska (Singer, Šarlija, Pfeifer i Oberman Peterka, 2016).

⁴ U vrijeme pisanja ovoga rada navedene kritike nisu bile predočene u formi znanstvenog rada. Međutim, njihov je sadržaj artikuliran na predstavljanjima rezultata istraživanja koje su autori održali u Ekonomskom institutu i Matici hrvatskoj u prvoj polovini 2016. godine te objavljen u komentaru Danijele Dolenec u *Jutarnjem listu*. Nisu devijantni i zaostali oni koji žele manje razlike (*Jutarnji list*, 17. 4. 2016.).

⁵ Županovljev postulat o ES-u kao "proizvodu" seljačke kulture ovdje smo operacionalizirali kroz udio poljoprivrednoga stanovništva u ukupnom stanovništvu, ali i indirektno kroz udio visokoobrazovanoga stanovništva. Potonji indikator, negativno povezan s prvim, snažno odražava modernizaciju i time indicira (niže prihvaćanje) ES-a.

⁶ Imajući na umu da se analiza na razini županija temelji na malom uzorku, referiranje na standardne pogreške procjena, razine značajnosti te 95% intervala pouzdanosti oko procjena moglo bi navesti na pogrešne zaključke. Kako u malim uzorcima uvođenje novih nezavisnih varijabli bitno postrožuje kriterij značajnosti, za usporedbe na kojima se temelji testiranje hipoteza primarno rabimo pokazatelj pristajanja modela (AICc).

PRILOG

Korelacijska matrica indikatora uzetih u analizi

222

	Egalitarni sindrom	Visoko-obrazovani pc 1969.	Pojtoprivredno vredno pc 1970.	Razlika nezaposleni 1997.-1988.	Razlika dohoci 1997.-1986.	Ratni invalidi na 1000 stan.	Prosječna starost	Dohoci pc 2011.	Reziduali obrazovanja	
Egalitarni sindrom	1									
Visokoobrazovani pc 1969.	-0,0821	1								
Pojtoprivredno pc 1970.	0,3948	-0,2606	1							
Razlika nezaposleni 1997.-1988.	0,3559	-0,057	0,0103	1						
Razlika dohoci 1997.-1986.	0,0952	-0,7988	0,2622	0,2801	1					
Ratni invalidi na 1000 stan.	0,4174	-0,0919	0,4494	0,3378	0,1103	1				
Prosječna starost	0,221	0,2275	-0,2255	0,4773	0,0313	0,1387	1			
Dohoci pc 2011.	-0,1246	0,7434	-0,4106	-0,2874	-0,9496	-0,2231	0,0917	1		
Reziduali poljoprivreda	0,3948	-0,2606	1	0,0103	0,2622	0,4494	-0,2255	-0,4106	1	
Reziduali obrazovanje	-0,0821	1	-0,2606	-0,057	-0,7988	-0,0919	0,2275	0,7434	-0,2606	1

LITERATURA

- Akaike, H. (1974). A new look at the statistical model identification. *IEEE Transactions on Automatic Control*, 19(6), 716–723. <https://doi.org/10.1109/TAC.1974.1100705>
- Burić, I. i Štulhofer, A. (2016). In search of the egalitarian syndrome: Cultural inertia in Croatia? *Financial Theory and Practice*, 40(4), 361–382. <https://doi.org/10.3326/fintp.40.4.1c>
- Dolenec, D. (2014). Preispitivanje "egalitarnog sindroma" Josipa Županova. *Politička misao*, 51(4), 41–64.
- Državni zavod za statistiku (2011). Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- Državni zavod za statistiku (2016). *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.–2011., Broj stanovnika po županijama*. PC-Axis baze podataka. Dostupno na <http://www.dzs.hr>.
- Fanuko, N. (2005). Prirodni tokovi društva i uzbudljiva lakoća teorije. *Revija za sociologiju*, 36(3-4), 129–139.
- Glaurdić, J. i Vuković, V. (2016). Voting after war: Legacy of conflict and the economy as determinants of electoral support in Croatia. *Electoral Studies*, 42, 135–145. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2016.02.012>
- Hrvatski zavod za zapošljavanje (1998). *Tablice o zaposlenosti, zapošljavanju i nezaposlenosti*. Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje.
- Hrvatski zavod za zapošljavanje (2012). *Godišnjak 2011*. Zagreb: Hrvatski zavod za zapošljavanje.
- Hurvich, C. M. i Tsai, C. L. (1989). Regression and time series model selection in small samples. *Biometrika*, 76(2), 297–307. <https://doi.org/10.1093/biomet/76.2.297>
- Lalić, D. (2005). Osobit potpis Josipa Županova kao istraživača suvremenog hrvatskog društva. *Revija za sociologiju*, 36(3-4), 141–148.
- Ministarstvo financija RH (1999). *Statističko izvješće o obrađenim godišnjim prijavama poreza na dohodak od nesamostalnog rada*. Ministarstvo financija, Porezna uprava.
- Putnam, R. D. (2003). *Kako demokraciju učiniti djelotvornom*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Republički zavod za statistiku SRH (1971). *Statistički godišnjak SR Hrvatske*. Zagreb: Republički zavod za statistiku.
- Republički zavod za statistiku SRH (1981). *Statistički godišnjak SR Hrvatske*. Zagreb: Republički zavod za statistiku.
- Republički zavod za statistiku SRH (1988). *Statistički godišnjak SR Hrvatske*. Zagreb: Republički zavod za statistiku.
- Republički zavod za statistiku SRH (1989). *Statistički godišnjak SRH*. Zagreb: Republički zavod za statistiku.
- Rihtman Auguštin, D. (1970). Samoupravljanje kao kulturno-antropološki fenomen. *Naše teme*, 14(1), 37–53.
- Rihtman Auguštin, D. (1984). *Struktura tradicijskog mišljenja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Rogić, I. (2000). *Tehnika i samostalnost: okvir za sliku treće hrvatske modernizacije*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 26 (2017), BR. 2,
STR. 207-225

VUKOVIĆ, V.,
ŠTULHOFER, A., BURIĆ, I.:
JE LI ŽUPANOV...

Savezni zavod za statistiku SRRJ (1988). Statistički godišnjak Jugoslavije. Beograd: Savezni zavod za statistiku SFRJ.

Sekulić, D. i Šporer, Ž. (2005). Sociologija jednog života, život jedne sociologije. *Ekonomski pregled*, 56(3-4), 263–265.

Singer, S., Šarlija, N., Pfeifer, S. i Oberman Peterka, S. (2016). *Što čini Hrvatsku (ne)poduzetničkom zemljom? GEM Hrvatska 2012.–2015.* Zagreb: Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva.

Šišić, F. (1913). *Hrvatska povijest, III. dio – od godine 1790. do 1847.* Zagreb: Matica hrvatska.

Štulhofer, A. i Burić, I. (2015). Je li egalitarni sindrom samo teorijska fantazija? Empirijski hommage Josipu Županovu. *Politička misao*, 52(3), 7–31.

Quezada, S. A., Shaw, M. P. i Zárate, M. A. (2012). Cultural inertia: The relationship between ethnic identity and reactions to cultural change. *Social Psychology*, 43(4), 243–251. <https://doi.org/10.1027/1864-9335/a000125>

Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine*, 10/1997. Dostupno na <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/265812.html>

Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj. *Narodne novine*, 86/2006. Dostupno na <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/127788.html>

Županov, J. (1970). Egalitarizam i industrijalizam. *Naše teme*, 14(2), 237–296.

Županov, J. (1977). *Sociologija i samoupravljanje*. Zagreb: Školska knjiga.

Županov, J. (1983). *Marginalije o društvenoj krizi*. Zagreb: Globus.

Županov, J. (1993). Dominantne vrijednosti hrvatskog društva. *Erasmus*, 2, 2-7.

Županov, J. (1995). *Poslije potopa*. Zagreb: Globus.

Was Županov Right? Testing the Origin and Persistence of the Egalitarian Syndrome

Vuk VUKOVIĆ
University of Oxford, Oxford, UK

Aleksandar ŠTULHOFER
Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb

Ivan BURIĆ
Croatian Studies, Zagreb

The egalitarian syndrome theory (Županov, 1970) is the most significant Croatian theory of societal development. As opposed to Županov's interpretation according to which the egalitarian syndrome (ES) is defined by the legacy of the pre-modern agrarian culture which was further embedded under

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 26 (2017), BR. 2,
STR. 207-225

VUKOVIĆ, V.,
ŠTULHOFER, A., BURIC, I.:
JE LI ŽUPANOV...

socialism, some critics of this theory believe that the values which form the ES are a reaction to the costs of the post-socialist transition and the war for independence. In this paper, these two confronted explanations of the origin of the ES are empirically tested and arguments for the persistence of its specific set of values are questioned. The results of the multivariate regression analysis on the county level show that the share of agricultural population from the end of the 1960s and the beginning of the 1970s – and not the social costs of war and transition in the 1990s – is a significant predictor of the county level of ES at the beginning of 2016, thus confirming the hypothesis of its persistence. The results of this paper imply that the ES is an inherited set of values which still affects everyday life in Croatia today, thus aggravating its socioeconomic development.

Keywords: egalitarian syndrome, persistence, societal development, Županov

Međunarodna licenca / International License:
[Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)